

Nâbî'nin *Hayriyye* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Hüseyin Paşa, nr. 512)

nit olup Ağâh Sırrı Levend tarafından neşredilmiştir (İstanbul 1944).

B) Mensur Eserleri. 1. Tuhfetü'l-Haremeyn. Nâbî'nin 1089'da (1678-79) hacca gidişinden beş yıl sonra yazdığı eser XVII. yüzyılın süslü nesrine örnek teşkil eder (İstanbul 1265). Şairin hac yolculuğunu ayrıntılı biçimde anlattığı kitapta Türkçe, Farsça ve Arapça şiirler de yer alır. Eseri Mahmut Karakaş (*Tuhfetü'l-Haremeyn: Hac Hatıraları*, Şanlıurfa 1989) ve üzerinde doktora tezi hazırlayan Menderes Coşkun (*Manzum ve Mensur Osmanlı Hac Seyahatnâmesi ve Nâbî'nin Tuhfetü'l-Haremeyn'i*, Ankara 2002) yayımlamıştır. Seyfettin Ünlü'nün *Hicaz Seyahatnâmesi* adını taşıyan sadeleştirilmesi (İstanbul 1996) güvenilemeyecek kadar yetersizdir. M. Muhsin Kalkışım eseri dil yönünden incelemiştir (yüksek lisans tezi, 1988, Atatürk Üniversitesi). **2. Münşeât.** Şairin mektuplarını ihtiva etmekte olup Şehid Ali Paşa'nın tezkirecisi Abdürrahim Çelebi tarafından Ali Paşa'nın emriyle toplanmıştır. Nâbî, eserin baş tarafında bir konuyu on beş değişik şekilde anlatmak suretiyle süslü nesrin bir örneğini ortaya koymuştur. Eserde müellifin Râmi Paşa, Silâhdar İbrâhîm Paşa ve Amcazâde Hüseyin Paşa gibi şahsiyetlere yazdığı mektuplar bulunmaktadır. Türkiye kütüphanelerinde altmış ya-

kın nüshası bulunan eserin Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki (Esad Efendi, nr. 3324) yazması müellif hattı olarak kayıtlıdır. **3. Fetihnâme-i Kamanîçe.** IV. Mehmed'in Lehistan'a yaptığı sefer esnasında manzum ve mensur olarak yazılmıştır. 1083'te (1672) fethedilen kaleye Nâbî, IV. Mehmed'le birlikte gitmiş ve Musâhib Mustafa Paşa'nın isteğiyle eserini kaleme almıştır. Kitap *Târîh-i Kamanîçe* adıyla neşredilmiştir (İstanbul 1281). Hüseyin Yüksel eser üzerinde bir yüksek lisans çalışması yapmıştır (1997, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). **4. Zeyl-i Siyer-i Veysî.** Veysî'nin yarım bıraktığı eseri tamamlamak üzere kaleme alınmıştır. Nâbî, Veysî'nin *Dürretü't-tâc** adlı siyerine iki zeyil yazmıştır. İlk Bedir Gazvesi'nden Benî Kaynakâ' Vak'ası'na, ikincisi Kaynakâ'dan Mekke'nin fethine (8/630) kadar cereyan eden olaylardan bahseder. İlk zeyil *Siyer-i Veysî* ile birlikte iki defa basılmış (Bulak 1248, 1284), yirmi yıl sonra kaleme alınan ikinci zeyil ise henüz yayımlanmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Nâbî, *Divan* (haz. Ali Fuat Bilkan), İstanbul 1997, I-II; a.mlf., *Münşeât*, Süleymaniye Ktp., nr. 1264; a.mlf., *Harâbâd*, Süleymaniye Ktp., TY, nr. 5176; a.mlf., *Surnâme*, İÜ Ktp., TY, nr. 1774; a.mlf., *Târîh-i Kamanîçe (Fetihnâme-i Kamanîçe)*, İstanbul 1281; a.mlf., *Zeyl-i Siyer-i Veysî*,

Bulak 1248; a.mlf., *Hayriyye* (haz. İskender Pala), İstanbul 1989, hazırlayanın önsözü, s. 9-16; a.e. (haz. Mahmut Kaplan), Ankara 1990, hazırlayanın önsözü, s. 13-14; Mehmed Âsim, *Zeyl-i Zübdetü'l-es'âr*, İÜ Ktp., TY, nr. 2401, vr. 31^b; *Hadikatü'l-vüzerâ*, s. 128; Safâî, *Tezkire*, İÜ Ktp., TY, nr. 6189, s. 115-119; Şeyhî, *Vekâyü'l-fuzalâ*, İÜ Ktp., TY, nr. 3216, s. 435; Sâlim, *Tezkire*, İstanbul 1315, II, 628; Mehmed Tefvik [Mesnevihan], *Mecmûa-i Terâcim*, İÜ Ktp., TY, nr. 192, vr. 70^a; P. de Courteille, *Conseils de Nabî Efendi*, Paris 1857, s. 3-6; Ziya Paşa, *Harâbât*, İstanbul 1291, Mukaddime, I, 9; *Sicill-i Osmânî*, IV, 530 vd.; *Osmanlı Müellifleri*, II, 448 vd.; Gibb, *HOP*, III, 326; Ağâh Sırrı Levend, *Nabî'nin Surnâmesi*, İstanbul 1944, s. 5, 10; Abdülkadir Karahan, *Nabî: Hayatı, Sanatı, Şiirleri*, İstanbul 1953; a.mlf., *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*, İstanbul 1954, s. 230-232; a.mlf., "Nâbî'nin El Yazısı, İmzası, Mührü ve Surnâmesi'ne Dair", *TDED*, II/1-2 (1948), s. 133-140; a.mlf., "Nâbî", *İA*, IX, 3-7; a.mlf., "Nâbî", *TA*, XXV, 58-59; Nihad Sâmî Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Târîhi*, İstanbul 1976, II, 669-674; Mine Mengi, *Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi: Nâbî*, Ankara 1987; Meserret Diröz, *Eserlerine Göre Nâbî*, İstanbul 1994, s. 32, 120, ayrıca bk. tür.yer.; a.mlf., "Nâbî'nin Ailesine Dair Yeni Bilgiler", *TK*, XIV/167 (1976), s. 28-33; Hüseyin Yorulmaz, *Divan Edebiyatı'nda Nâbî Ekolü: Eski Şiirde Hikemiyat*, İstanbul 1996; Ali Fuat Bilkan, *Nabî: Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Ankara 1999; Necip Âsim, "Hadîs-i Erbaîn Tercümelere", *MTM*, II/4 (1331), s. 155-160; Asım Sönmez, "Şair Nabî'nin Bestekarlığı", *İleri Musiki Mecmuası*, XXI/250, Ankara 1969, s. 12-14; İskender Pala, "Erzurumlu İbrahim Hakkı'da Nabî Tesiri", *Osm.Ar.*, X (1990), s. 195-209.

ABDÜLKADİR KARAHAN

NÂBİGA el-CA'DÎ

(النابغة الجعدي)

Ebû Leylâ Kays b. Abdillâh b. Udes
b. Rebîa en-Nâbîga el-Ca'dî el-Âmirî
(ö. 65/685 [?])

Muhâdram şairlerden, sahâbî.

İsminin Abdullah, Hibbân veya Hassân olduğuna dair rivayetler de vardır. Necid'in güneyindeki Felec'de doğdu ve ömrünün önemli bir kısmını İslâm'dan önce yaşadı. Âmir b. Sa'saa kabilesinin Benî Ca'de koluna mensuptur. Muhârib adında bir oğlunun bulunması ve Leylâ diye bir kızının olmamasına rağmen Ebû Leylâ künyesini niçin aldığı bilinmemektedir. Benî Mecnûn'dan bir kadınla evlendi, ancak geçimsizlik yüzünden boşandı ve onu yergisine konu edindi (Cumahî, I, 129). Uzunca bir süre ara verdikten sonra İslâm döneminde yeniden şiire başlamasıyla dikkat çektiğinden kendisine "Nâbîga" (birden parlayan) lakabı verildi (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, V, 4-5).

Nâbiga, 9 (630) yılında kabilesinden bir heyetin başkanı olarak Hz. Peygamber'in yanına gelip müslüman oldu ve onun huzurunda bir methiyesini (Râiyye) okudu. Methiyesinde, "Şeref ve asaletimiz bizi göklere yükseltti, ancak biz bunun da üstünde bir makam arzuluyoruz" dediğinde Resûlullah o makamın nerede olduğunu sordu, "cennette" cevabını alınca "inşallah" demesini istedikten sonra, "Çok güzel söyledin" diye takdirlerini ifade etti (a.g.e., V, 8-9). Nâbiga heyetle geri dönmeyip Medine'de kaldı. Hz. Ömer devrinde İran bölgesindeki bazı fetihlere katıldı. Hz. Ali ve Osman'la dostluk kurdu. Sıffin Savaşı'nda Ali'nin yanında yer aldı. Muâviye b. Ebû Süfyân devrinde bir valiyle birlikte İsfahan'a gönderildi, orada gözlerini kaybetti. 65'te (685) vefat etti. Ölümüyle ilgili olarak 50 (670), 63 (683) ve 79 (698) yılları da verilmektedir. İslâm'dan önce Lahmî kralları III. Münzir, Amr b. Hind ve III. Nu'mân b. Münzir devirlerine yetişen Nâbiga uzun yaşayanlardan (muammerûn) biriydi. Onun yaşıyla ilgili olarak 120-240 rakamları arasında değişen yedi farklı rivayet bulunmaktadır. Bir dizisinde 112 yaşında olduğunu belirtir; ayrıca Hz. Ömer'e 180 yaşında olduğunu söylediği kaydedilir (a.g.e., V, 6-7). Câhiliye devrinde içkiyi, kumarı ve putlara tapınmayı reddeden Nâbiga Allah'a hamdediyor, bu şuurunu taşımayan kimsenin kendisine zulmetmiş olacağını belirtiyor, Hz. İbrâhim'in Hanîf dininden söz ederek oruç tutuyor, kötülüklerden sakınıyordu (a.g.e., V, 9; Abdülazîz Rebbâh, s. 132). Aynı zamanda uzun ömrünün kendisine kazandırdığı tecrübe ile bir hikmet adamı konumunda bulunan Nâbiga şairlerinde kimseye muhtaç olmadan yaşamayı öğütüyor.

Gerek Câhiliye devrinde gerek İslâmî dönemde edep ve nezaket ölçüleri içinde tevellüften uzak eserler veren Nâbiga usta bir şairdi. Cumahî onu Ebû Züeyb el-Hüzelî, Şemmâh b. Dirâr ve Lebîd b. Rebîa gibi üçüncü tabaka şairleri arasında değerlendirmiştir (*Fuḥûlû's-şu'arâ*, I, 123). Nâbiga'nın her iki kültürün etkisiyle nazmettiği şiirler önemli bir kaynaktır. Methiye, hiciv, fahiye, tasvir, hikemiyat, hâtırat, mersiye, gazel, eğlence-şarap tasviri, ayrıca İslâmî duygu ve düşüncelerini dile getirdiği İslâmîyat ve dindarlık ele aldığı başlıca konulardır. Lahmî Kralı Münzir b. Muharriq, Hz. Peygamber, Hz. Ali ve Abdullah b. Zübeyr için methiyeler yazmıştır (Abdülazîz Rebbâh, s. 61, 70, 192, 205). Muâviye'nin şairi Kâ'b b. Cuayl, Evs b. Mağrâ, Leylâ el-Ahyeliyye, kendi eşi Sevvâr b.

Evfâ b. Sebre el-Kuşeyrî ile olan hicivleşmelerinde iffetli ve saygılı davrandığı ve tabii bir şekilde şiir söylediği için mağlûp sayılmış, Sevvâr b. Evfâ için yazdığı hicivde Kuşeyr ve Ukayl kabilelerinin çirkin taraflarını ortaya koyduğundan bu şiiri "el-Kasidetü'l-fâziha" (Lâmiyye) adıyla tanınmıştır (a.g.e., s. 100-101, 114-123, 201). Kendi yiğitliğiyle kabilesinin savaşlardaki kahramanlıklarını övdüğü fahiyyelerinde Câhiliye taassubunun izleri görülür. At tasvirlerinde başarılı sayılan şairin savaş ve ordu tasvirleri de fazla yer tutar. Allah korkusu, iman ve İslâm nimeti, cihad ve şehâdet, kadere rızâ, sabır, teslimiyet, umitsizliğe kapılmama, güzel ahlâk, alın teriyle çalışıp kazanarak fakirlik zilletinden kurtulma gibi konular şiirlerinde ele aldığı İslâmîyat'a ve hikemiyata dair başlıca temalardır.

Asmaî, İbnü's-Sikkît (İbnü'n-Nedîm, s. 178) ve Ebû Bekir İbnü'l-Enbârî gibi âlimlerin derlediği divanı zamanımıza ulaşmıştır. Mevcut divan Maria Nallino tarafından çeşitli kaynaklardan derlenerek meydana getirilmiş ve İtalyanca tercümesiyle birlikte yayımlanmıştır (Roma 1953). Abdülazîz Rebbâh bu neşri esas alıp çeşitli not ve indekslerle eseri *Şi'rü'n-Nâbiga el-Ca'dî* adıyla yeniden neşretmiştir (Dimaşk 1964; Katar 1971). Hafî İbrâhim Ebû Ziyâb ve Ahmed Hasan Besbah gibi araştırmacılar şairin hayatı ve şiirleriyle ilgili müstakil çalışmalar gerçekleştirmiştir (bk. bibl.). Anûd bint Sa'd b. Abdullah *en-Nâbiga el-Ca'dî* adıyla bir yüksek lisans tezi hazırlamış (1409/1989, Külliyyetü'l-âdâb li'l-benât, Demmâm), Kamer Ahmed Mustafa el-Kassâs da *Şevâhidü'n-nühât min şî'ri'n-Nâbiga el-Ca'dî* isimli bir eser yayımlamıştır (baskı yeri yok, 1998).

BİBLİYOGRAFYA :

Cumahî, *Fuḥûlû's-şu'arâ*, I, 123-131; Ebû Hâtim es-Sicistânî, *Kitâbü'l-Muammerin*, Kahire 1323/1905, s. 64-65; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-şu'arâ*, I, 289-296; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Egâni*, V, 1-34; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 178; İbn Seyyidunnâs, *Minehu'l-midah* (nşr. İffet Visâl Hamza), Dimaşk 1407/1987, s. 233-238; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, III, 177-178; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb*, I, 512-515; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 92-93; Abdülazîz Rebbâh, *Şi'rü'n-Nâbiga el-Ca'dî*, Dimaşk 1964, tür.yer.; Sezgin, *GAS*, II, 245-247; IX, 274; Şevki Dayf, *Târîhu'l-edeb*, II, 100-105; Hafî İbrâhim Ebû Ziyâb, *en-Nâbiga el-Ca'dî: Hayâtühü ve şî'rühü*, Dimaşk-Beyrut 1407/1987, tür.yer.; Ahmed Hasan Besbah, *en-Nâbiga el-Ca'dî*, Beyrut 1414/1994, tür.yer.; A. Arazi, "al-Nâbiga al-Djâ'dî", *El'* (İng.), VII, 842-843.

NÂBIGA eŞ-ŞEYBÂNÎ

(النابغة الشيباني)

Abdullah b. el-Muhârik b. Süleym
b. Hudayra (Husra) en-Nâbiga eŞ-Şeybânî
(ö. 127/745 [?])

Arap şairi.

Bedevî şairlerdendir. Şiirde ileri yaşta üne kavuştuğu için Nâbiga lakabını almıştır. Bekir b. Vâil kabilesinin kollarından aşağı Benî Şeybân'a mensuptur. Hayatının ilk yıllarını kabilesi arasında geçiren Nâbiga'nın annesi hıristiyandı. Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, Nâbiga'nın Halife Abdülmelik'e yazdığı bir şiire istinaden onun hıristiyan olduğunu, zira şiirinde İncil ve rahipler adına yemin ettiğini söyler (*el-Egâni*, VII, 106). Safedî de, "Hıristiyan olduğu söylenir" kaydına yer verir (*el-Vâfi*, XVII, 422). Bu rivayetlerle Abdülazîz b. Mervân'ın şaire kızarak sarfettiği "hıristiyan oğlu" ifadesine (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, VII, 108) dayanan R. Blachère, C. Brockelmann, Fuat Sezgin gibi yazarlar da şairin hıristiyan olduğunu veya hıristiyan iken ileri yaşta İslâm'a girdiğini ileri sürmüşlerdir. Ancak divandaki şiirlerin çoğu Nâbiga'nın müslüman olduğuna tanıklık eder. Çünkü şiirlerinde Allah'a, ahirete, kazâ ve kadere iman, takvâ, güzel ahlâk ve sosyal ilişkiler gibi İslâmî temalara yer vermiş, Kur'an'dan iktibaslar yapmıştır. Çağdaş Arap müelliflerinden Şevki Dayf, Hasan es-Sendûbî, Muhammed Receb el-Beyyûmî, Ömer Ferruh ve divanının nâşiri Abdülkerîm İbrâhim Ya'kûb da onun müslüman bir şair olduğu kanaatindedir. Bunların bir kısmı şairin baştan beri İslâmîyet'i benimsemiş olduğunu, annesinin hıristiyan oluşu, kabilesindeki hıristiyanlardan veya gezip gördüğü yerlerden duyması ya da hıristiyan Arap şairi Adî b. Zeyd'in şiirlerini çokça okuması, onun kasidelerine nazireler yazması dolayısıyla hıristiyan yemini yapmış olabileceğini, bunun da kendisini İslâm dairesinden çıkarmayacağını belirtirler (M. Receb el-Beyyûmî, XXXI/2 [1959], s. 217; Ali İrşeyd el-Mehâsine, XIV/1 [1422/2002], s. 32). Hayatının önemli bir kısmını Şam'da geçiren Nâbiga Abdülmelik b. Mervân, I. Velîd, II. Yezîd, Hişâm b. Abdülmelik ve II. Velîd'e çeşitli vesilelerle methiyeler yazmıştır. 127 (745) yılı civarında ölen Nâbiga'nın vefat tarihi 125 (743) ve 126 (744) olarak da zikredilir. Başta *Kitâbü'l-Egâni* olmak üzere birkaç kaynak istisna edilirse tabakat, biyografi ve ensâb kitapları ondan bahsetmez. İki şiirinin bestesine yer verilen *Kitâ-*